

TIDSAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

El-Cuma 62/9 Âyet-i Kerîmesinin Anlam ve
Uygulaması Üzerine

On the Meaning and Application of Verse
62:9 of Surah Al-Jumu'ah

Hasan Can ATEŞ*

Geliş/Submitted: 06.06.2026
Kabul/Accepted: 29.09.2026

Citation / Atıf

Ateş, H. C. (2026). El-Cuma 62/9 âyet-i kerîmesinin anlam ve uygulaması üzerine. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (50), 185-194.

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Article Information:

Research Article

doi 10.29228/TIDSAD.94783

This article was checked by Intihal.net. Bu makale İntihal.net tarafından taranmıştır.
This article is under the Creative Commons license. Bu makale Creative Commons lisansı altındadır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, hasancanates@ardahan.edu.tr

TİDASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Öz: Bu makale el-Cuma sûresinin 9. âyetinin anlamı, içerdiği fikhî hükümler ve gerek fert gerekse toplum bazında tatbiki ile ilgilidir. İslâm dininin sembollerinden biri, Cuma günü ifa edilen Cuma namazı ve hutbesi görevleridir. Tek başına yerine getirilemeyen toplumsal bir vazife olarak Cuma namazı gerek ilmî gerek amelî açıdan incelenmelidir. Bu makalede el-Cuma 62/9 âyeti bağlamında nidâ, sa'y, zikr gibi kavramlar söz konusu edilmektedir. Ayrıca söz konusu âyet-i celîlede geçen alışveriş yasağının hangi vakitte başladığı, kimleri kapsadığı, bu yasağa aykırı olarak yapılan herhangi bir alışverişin hükmünün ne olacağı ile ilgili konulara temas edilmiştir. Makalede; ezan ile beraber hayatın bir süreliğine durdurulmasına dikkat çekilmekte, Cuma ibadetinin sadece şahıslar düzeyinde değil ictimai düzeyde uygulanması gereken bir İslâm şiarı olduğu gerçeği hatırlatılmaktadır. Ayrıca Cuma namazı ile ilgili olarak; dezavantajlı gruplara yönelik uygulanması için bir çalışma önerisi sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Fıkıh, Cuma, Toplum, Sa'y, Ticaret.

Abstract: This article explores the meaning of verse 9 of Surah al-Jumu'ah, the fihi (jurisprudential) rulings it entails, and its applications at both the individual and societal levels. As a prominent symbol of the Islamic faith and a communal obligation that cannot be fulfilled individually, the Friday prayer and its accompanying sermon warrant examination from both scholarly and practical perspectives. The study discusses key concepts such as nidâ, sa'y, and dhikr within the framework of Surah al-Jumu'ah 62:9. Furthermore, it addresses specific issues, including the exact onset of the trade prohibition mentioned in the verse, to whom it applies, and the legal status of transactions conducted in violation of this ruling. By highlighting the temporary suspension of daily life triggered by the call to prayer, the article emphasizes that the Friday prayer is a foundational Islamic principle that must be manifested societally, not just individually. Finally, a practical proposal is presented regarding Friday prayer aimed at engaging disadvantaged communities.

Keywords: Exegesis, Islamic Jurisprudence, Friday Prayer, Society, Sa'y, Commerce.

Giriş

Tüm zaman ve mekânlar mahlûktur. Allah Teâlâ tarafından yoktan yaratılmışlardır. Zamanları yaratan Allah; bu zamanlar içinde bazılarını özel kılmış, bu özel vakitlerde bazı özel ibadetlerin ifâsını emretmiştir. Mevzuubahis ibadetlerden biri de Cuma namazıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'de el-Cuma sûresinin son âyetleri, cuma namazına gitme emri ile ilgilidir. Günün tam ortasında dünyevî işlerin bırakılarak namaza yönelmenin emredilmesi, İslâm'ın ictimai yapısı adına önemli bir noktadır. Makalemiz, mezkûr sûrenin 9. âyeti bağlamında bu önemli emir ile ilgili dikkat edilmesi gereken bazı noktaları incelemektedir. Âyetlere atıf yapılırken kuranvemeali.com internet sitesindeki Ömer Çelik tefsirinin meali -gerekli görülmesi durumunda kısmi

değişiklikte bulunulmak üzere- esas alınmıştır.

1. İlgili Âyet ve Mânâsı

El-Cuma sûresi medenî olup es-Saf sûresinden sonra nâzil olmuştur. 11 âyetten oluşan bu sûre başlıca üç mevzu ile alâkalıdır:

- Allah Teâlâyı bütün varlıkların tesbih ve takdis ettiklerini beyan.
- Rasulullah *sallallahu aleyhi ve sellem*'in kıymeti.
- Cuma namazı emri.¹

Mevzubahis sûrenin konumuzla ilgili olan 9. âyeti şu şekildedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

Ey iman edenler! Cuma günü namaz için ezan okunduğunda hemen Allah'ı zikretmeye koşun, alışverişi bırakın! Eğer bilerseniz sizin için hayırlı olan budur.

Bu âyette geçen “إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ / namaz için nida edildiğinde” ifadesindeki nidadan maksat, ezandır.² Âyette geçen “فَاسْعَوْا / hemen koşun” emrinden maksadın bildiğimiz anlamda koşmak olmadığı aşağıda açıklanacaktır. Âyette “إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ / Allah'ı zikretmeye” buyrularak, cuma ezanı okununca hemen zikre koşulması emredilmektedir. Buradaki zikirten maksat ya namaz ya da hutbedir.³

Âyet-i celîlede alışveriş yasağı, kişiyi zikrullahtan alıkoyacak her şeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla hangi dünyevi meşguliyet kişiyi cumadan alıkoyuyor ise o da bu yasağın şumulüne dâhildir.⁴

Takip eden 10. âyette, namaz kılındıktan sonra mü'minlerin yeryüzüne dağılmaları emrolunur:

¹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, ts., 8/3718. Ayrıca cuma gününün dindeki önemi hakkında bk. Mehmet Yaşar Kandemir vd., *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meâli* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2021), 2/1907.

² Muhammed b. Muhyiddin Muhammed Ebussuud Efendi, *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*, thk. Mehmet Taha Boyalık vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1442), 8/221; Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 8/3725; Molla Musa Celâlî, *Hâşiyetü'l-vâdihu'l-mesâlik alâ tefsîri'l-Medârik*, thk. Mehmet Salih Gecit - Mehmet Ferit Gecit (İstanbul: Dâru'r-Ravda, 2019), 6/234; Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 19, 287a. Çalışmamızda Molla Musa Celâlî'nin *Hâşiyetü'l-vâdihu'l-mesâlik* adlı eserine atıf yaptığımızda eserin hâşiyeye kısmına değil ana metin kısmına yani Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin (ö. 710/1310) tefsiri *Medârikü't-tenzîl*'e atıf yapmış olmaktadır.

³ Krş. Muhammed Ali Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsîr* (el-Mektebetü't-Tevfîkiyye/Dâru's-Sâbûnî, 2017), 3/358; Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 8/3725; Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl*, 19, 287a.

⁴ Celâlî, *Hâşiyetü'l-vâdihu'l-mesâlik*, 6/234-235; Muhammed Ali Sâbûnî, *et-Tefsîru'l-vâdihu'l-müeyesser* (İstanbul: Dâru's-Sirâc, 1445), 2/612.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (١٠)

Namaz tamamlanınca artık yeryüzüne yayılın ve Allah'ın lutfu kereminden rızınızı temine çalışın. Allah'ı da çok çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.

Yeryüzüne yayılmanın âyette emredilmesinden maksat, bu fiilin mübah olduğunu belirtmektir.⁵

2. Söz Konusu Âyet ile İlgili Bazı İlmî Meseleler

2.1. Sa'yin Mânâsı

El-Cuma 62/9 âyetinde “Cuma günü namaz için ezan okunduğunda hemen Allah'ı zikretmeye koşun, alışverişi bırakın!” şeklinde emredilmesi, bu namaza bilinen şekliyle koşarak gidileceği anlamına gelmemektedir. Koşmak anlamındaki⁶ sa'y/السعي kelimesi burada yürümek anlamında kullanılmıştır.⁷ Çünkü Rasullullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmaktadır:

إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ وَأَتُوهَا تَمْشُونَ وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ فَمَا أَذْرَجْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتُوا

“Namaz için kamet getirildiğinde o namaza koşarak gelmeyin. Sekînetli bir şekilde, yürüyerek gelin. Namazın yettiğiniz kısmını kılın, yetişemediğiniz kısmını da (imamın selâmından sonra) tamamlayın.”⁸

Arap dilinde sa'y/السعي fiilinin koşmak dışındaki anlamlarda kullanılması mümkündür⁹ ve el-Cuma 62/9 âyetinde de bu anlamda kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan cumaya gitme emrinin bu sa'y fiili ile verilmesinde, söz konusu namaza ciddiyet ve şevkle gitmeyi teşvik eden bir incelik vardır.¹⁰

Âyetteki sa'y fiili hakkında Hasan-ı Basrî'nin “Vallahi bu ifadedden maksat ayaklarla koşmak değil; kalplerle, niyetle ve rağbetle olan koşmaktır. Zira onlara, sekînet ve vakar olmaksızın (koşarak) namaza gelmek yasaklanmıştır.” dediği nakledilmektedir.¹¹

⁵ Celâlî, *Hâşiyetü'l-vâdîhu'l-mesâlik*, 6/235; Ebü'l-Kâsım Muhammed el-Kelbî el-Gırnâtî İbn Cüzey, *et-Teshîl li-ulûmi't-tenzîl*, thk. Ali b. Hamed es-Sâlihî (Mekke-i Mükerrre: Dâru Taybete'l-hadrâ, 1444), 3/403; Celâlüddin Mahallî - Celâlüddin Süyûtî, *Tefsîru'l-Celâleyn bi-hâmişi'l-mushafi's-şerîf*, thk. Ahmed Muhammed el-Fâdıl (İstanbul: Dâru's-Sirâc, 1445), 553.

⁶ Muhammed Ali Sâbûnî, *Tefsîru âyâtî'l-ahkâmi mine'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1428), 2/412.

⁷ İbn Cüzey, *et-Teshîl*, 3/402; Ebussuud Efendi, *İrşâdü'l-akli's-selîm*, 8/222; Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/412. Krş. Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 8/3725.

⁸ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Yasir Hasan vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle nâşirûn, 1445), “Mesâcid”, 151. Hadis-i şerif hakkında teferruatlı bilgi için bk. Şebbîr Ahmed Osmânî, *Fethu'l-Mülhim bişerhi Sahîhi'l-İmâmi Müslim* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 1427), 3/462-465.

⁹ Bk. Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/412.

¹⁰ Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/417.

¹¹ Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/417.

2.2. Ezanın Mânâsı

Yukarıda bahsi geçtiği üzere el-Cuma 62/9 âyet-i celîlesi cuma vaktinde alışverişi yasaklamaktadır. Söz konusu cuma vaktinin başlangıcı konusunda mezhepler arasında fark bulunmaktadır

Hanefi mezhebine göre alışverişin bırakılacağı vakit, öğle vakti girince okunan birinci ezanla başlar.¹² Diğer üç mezhebe göre ise söz konusu vakit, hatip minbere çıkınca okunan ikinci ezan ile başlar.¹³

2.3. Cuma Vaktinde Alışveriş Yasağının Muhatapları

Cuma namazı kılmak farz-ı ayndır. Bu ibadet kitâb, sünnet ve icmâ ile sâbittir. Bu ibadeti inkâr etmek, kişiyi İslâm dininden çıkarır.¹⁴ İnkâr etmeyen ama ihmalkârlıktan dolayı bu namazı kılmayan kişi ise haram işlemiş olur.

Cuma namazı vaktinde alışveriş yapmak da şeriatımızda yasaklanmıştır. Zira önceki başlıklarda bahsi geçen el-Cuma 62/9 âyetinde “وَذَرُوا الْبَيْعَ / alışverişi bırakın” buyrulmaktadır.

Bu yasak, cuma namazı ile mükellef olanları kapsar. Hanefi, Şafii ve Hanbeliler bu görüştedir. Buna göre; cuma namazı ile mükellef olmayan bir kişi, meselâ bir yolcu ya da hasta için ezan vaktinde alışveriş yasak değildir. Zira alışveriş yasağının illeti, yukarıda bahsi geçen sa'y görevidir. Sa'y (cumaya gitmek) ile yükümlü olmayanların o saatte alışveriş yapmaları yasak değildir.¹⁵

Cuma vaktinde alışveriş yapmanın caiz olabilmesi için her iki tarafın da cuma ile mükellef olmayanlardan bulunması gerekir. Dolayısıyla; kendisine cuma farz olmayan bir kişinin, kendisine cuma farz olan bir kişi ile bu vakitte alışveriş yapması caiz değildir.¹⁶

Bu duruma örnek vermek gerekirse; bir kadının başka bir kadın ile cuma vaktinde alım-satım akdi gerçekleştirmesi caizdir. Fakat bir kadının o vakitte, cuma ile mükellef olan bir erkekle alışveriş yapması caiz değildir.

¹² Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr şerhi tenvîri'l-ebâr*, thk. Muhammed Yahya İsmail - Mühenned Yahya İsmail (İstanbul: İrşad Yayınevi, 1446), 12/166-167; Muhammed Takî Osmânî, *Fıkhu'l-büyû' ale'l-mezâhibi'l-erbaa* (Karaçi: Mektebetü Meârifu'l-Kur'ân, 1441), 2/946-947; Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/419; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmi-hali* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1442), 104; Halil Güneç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar* (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2012), 1/376.

¹³ Sâbûnî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/420. Krş. Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/947.

¹⁴ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 1446, 4/280.

¹⁵ Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/947. Krş. Güneç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 1/376.

¹⁶ Fetvahane, “Cuma vakti kadınların alışveriş yapması caiz midir?” (Erişim 10 Eylül 2025). Krş. Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/950.

Günümüzün önde gelen fakihlerinden¹⁷ Muhammed Takî Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'* adlı eserinde Cuma vakti alışverişin hükmüyle ilgili bazı meseleleri inceledikten sonra şöyle der:

“Benim anladığıma göre: Allah *sübhânehû ve teâlâ*'nın وَذَرُوا الْبَيْعَ /alışverişini bırakın' buyruğu, sadece ferdî bir eylemin yasaklanması değil; bilakis bu vakitte toplum seviyesinde alışveriş kapısının kapatılmasıdır. Çünkü Cuma, İslam'ın şiarlarından biridir ve umumi bir tezahürünün olması gerekir. Kendisine Cuma namazı farz olmayan kimseler için alışverişe cevaz veren(ler)e gelince; bu durum sadece kişiler düzeyindeki bir istisnadan ibarettir. Yoksa bunun bir asıl hâline getirilip, nöbetleşe de olsa onlar için çarşı ve pazarların açık tutulması anlamına gelmez. En doğrusunu Yüce Allah bilir.”¹⁸

Osmânî'nin bu sözlerini el-Cuma 62/9 âyetinin isabetli bir şekilde anlaşılması adına düşündürücü buluyoruz. Cuma kelimesinin kendisi bile bireyi aşan ve toplumla ilgili olan bir anlama sahip iken bu ibadetin sadece ferdî açıdan değerlendirilmesi ne ölçüde doğru olacaktır? Kur'ân hükümlerinin sadece fertlerin vicdanına bırakılmış gelenekler olarak görülmesi ciddî bir dengesizliktir. Ahkâm-ı Kur'âniyye hem şahıs seviyesinde hem cemiyet seviyesinde uygulanmalı, topluma rengini vermelidir.

2.4. Cuma Vaktinde Alışverişin Hükmü

İslâm, cuma vaktinde alışverişini yasaklamaktadır. Fakat bu yasaktan maksadın haramlık mı yoksa mekruhluğa mu olduğu, ayrıca yasaklanmış bu akdin gerçekleştirilmesi durumunda geçerlilik durumunun ne olacağına temas etmek isabetli olacaktır.

Şafiilere göre, zevâl vaktinden sonra alışveriş tenzîhen mekruhtur. Hatibin minbere oturması ve müezzinin ezan okumaya başlamasından sonra ise haram hâline gelir.¹⁹ Mâlikîlere göre ise: imamın minbere oturmasında sonra alışveriş haramdır. Alışverişin tarafları ister cuma ile mükellef olsunlar ister olmasınlar fark etmemektedir. Fakat İbn Rüşd bu hükmü çarşı pazardaki alışveriş ile sınırlamaktadır. Buna göre; cuma ile mükellef olmayan kişilerin çarşı pazar dışındaki bir yerde alışveriş akdinde bulunmaları caizdir.²⁰

Hanefî mezhebine göre Cuma vaktinde alım-satım akdi, mekruh

¹⁷ Muhammed Takî Osmânî'nin ilmî yönü hakkında kısa bilgi için bk. Hasan Can Ateş, “Muhammed Takî Osmânî'nin Örtünme Âyetlerine Bakışı”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/3-Gelenek ve Aile (03 Aralık 2025), 221-222.

¹⁸ Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/950.

¹⁹ Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/947.

²⁰ Osmânî, *Fıkhu'l-büyû'*, 2/947-948.

alışverişlerden sayılmaktadır.²¹ Buna göre bu akit geçerli olmakla beraber tahrîmen mekruhtur. Akit gerçekleştiğinde kişi günah işlemiş olur; fakat bu günah durumu o akdin geçersiz olduğu, yok hükmünde bulunduğu anlamına gelmemektedir.²² Öte yandan hanefi mezhebi içinde bu akdin feshedilmesi gerektiğini söyleyen âlimler de bulunmaktadır.²³

2.5. Cuma Sûresinin Uygulanması Konusunda Muhammed İlyas Kandehlevî'nin Bir Teklifi

Kur'ân hükümleri üzerine çalışmak, bu hükümlerin sadece kitâbî bilgilerini değil aynı zamanda modern çağda nasıl uygulanacağını düşünmeyi gerektirir. Hakkında araştırma yapılan âyetler hem fert hem toplum düzeyinde amel edilmek üzere indirilmiştir. Dolayısıyla tefsir araştırmacılarının, Kur'ânî hükümlerin hayata nasıl uygulanacağı ile ilgili îâmâl-i fikirde bulunması olmazsa olmazdır.

Modern çağa damgasını vuran ²⁴ Müslüman öncülerden biri olarak Muhammed İlyas Kandehlevî'nin (1885-1944) *Melfûzât* adlı kısa fakat içi dolu eserinde, Cuma şuurunun toplum gündemine sokulması ile ilgili şöyle bir teklif sunulmaktadır:

“İlim ehli ve ileri gelen kişiler şöyle bir amel başlatsınlar: Her Cuma günü önceden düşünerek ‘Cuma namazını falan mahalle camiinde kılacağız’ diye karar versinler. Cami seçiminde fakir ve geri kalmış, halkının çoğu cahil olan mahalleler tercih edilsin.

Mesela: Hangi muhitlerde çamaşır yıkayıcıları, sakalar (su taşıyıcıları), fayton ve at arabası sürenler (taksiciler), hamallar, bakkallar ve manavlar gibi halk oturuyorsa (onlarda cehalet ve gaflet çok olmasına rağmen henüz inat ve inkar hali meydana gelmemiştir) böyle insanların camilerinden biri önceden kararlaştırılsın. Sonra arkadaşlara ve dostlara haber verilsin ve beraberce o camiye gitmeye teşvik edilsinler. Oraya varınca, Cuma namazından önce mahallede tebliğ dolaşması yapıp halk namaza yöneltilsin ve camiye getirilsin. Namazdan sonra kısa bir süre onları camide tutarak dinin önemi ve onu öğrenmenin zarureti onlara anlatarak, dini öğrenmek için tebliğ cemaatleriyle çıkmaya davet edilsinler. Onlara şunu anlatın ki, bu tarz üzere birkaç günde dinin zaruri olan bazı ilim ve amellerini öğrenebilirler. Bu davet neticesinde Allah yoluna çıkmak isteyenler olursa, sayıları az da olsa, münasib bir cemaatle

²¹ İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 1446, 12/166-167; Osmânî, *Fıkhu'l-büyû*, 2/946-947.

²² İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, 1446, 12/166-167; Osmânî, *Fıkhu'l-büyû*, 2/946-947.

²³ Fetvahane, “CUMA VAKTİ KADINLARIN ALIŞVERİŞ YAPMASI CAİZ MİDİR?”

²⁴ Muhammed İlyas Kandehlevî'nin hayatı ve fikirleri hakkında bilgi için bk. Ebu'l-Hasen Nedvî, *Büyük İslam Davetçisi Mevlâna Muhammed İlyas Kandehlevî Rahmetullahi Aleyh'in Hayatı ve Tebliğ Çalışması*, çev. Hayri Demirci (İstanbul: Gülistan Neşriyat, 2014).

beraber gönderilmelidir.”²⁵

Bu teklifin uygun istişareler eşliğinde sürekli ve düzenli şekilde uygulanması, toplum hayatındaki birçok fay hattının tamirini Allah’ın izniyle kolaylaştıracaktır. Bu şekilde toplumun farklı sınıfları ve kesimleri arasında diyalog kurulacak, ülke içi bağlar güçlenecek ve tüm vatandaşların hem dünya hem âhiret selâmeti açısından önemli bir yatırım yapılmış olacaktır.

Cuma sûresinde gördüğümüz emirler, toplumsal olarak canlı bir şekilde ve ciddiyetle uygulanmalı, bu noktada toplumun önünde yürümesi gereken kadrolar istişareli bir şekilde harekete geçmelidir. Kur’ân-ı Kerîm, uygulandığında rahmete vesile olur. Kur’ân’ı sadece bir araştırma nesnesi zannetmek, ona teslim olmayı ve uygulamayı ihmal etmek hem dünya hem âhiret açısından ciddî fay hatları oluşmasına sebep olur. Cuma ahkâmının kitaplardan hayatımıza taşınmasına yönelik olarak, yukarıda zikri geçen teklifi faydalı bulduğumuzu belirtmek isabetli olacaktır.

SONUÇ

Allah azze ve celle, dünya ve âhiret saadetine giden yolu gösteren kitap olarak Kur’ân’ı indirmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’in dünya ve âhiretimize fayda vermesi için o Kur’ân’ın ciddiyetle uygulanması ve bu uygulama faaliyetinin toplum ve devlet düzeyinde gerçekleşmesi gerekir. Kur’ân hükümlerinin fert planında olduğu gibi toplum ve devlet planında da uygulanması farzdır. Sadece fertlerin vicdanına kalmış bir uygulama faaliyeti o fertlere büyük maslahatlar ve uhrevî kazanç getirse de toplumun kurtuluşu için elbette yeterli olmayacaktır. Dini topluma anlatmak, bu hususta hem mü’minlere hem gayrimüslimlere tebliğ ve davette bulunmak bir gerekliliktir.

Cuma namazı ile ilgili Kur’ânî hükümlerin hayata taşınması hem fert hem toplum için dünyevî ve uhrevî maslahatlar barındırmaktadır. El-Cuma sûresinin emrettiği üzere Cuma gününe özel bir önem gösterilmeli, tüm hayat Cuma namazına göre ayarlanmalı, şevkle zikrullahı gidilmelidir. Cuma namazının heybetine saygı gösterilmeli, mükellef olan kişiler söz konusu kısa vakitte işi-gücü bırakmalı ve hem namaza hem hutbeye ciddiyetle yaklaşmalıdırlar. Bu bağlamda özellikle dezavantajlı gruplara o günün önemini hatırlatmak üzere yapılacak çalışmalar büyük ehemmiyet taşımaktadır.

²⁵ Muhammed Manzûr Numânî, *Melfûzat Mevlana Muhammed İlyas Kandehlevî Rahmetullahi Aleyh’in Tebliğ ve Davet Hakkındaki Nasihatleri*, çev. Hayri Demirci (İstanbul: Gülistan Neşriyat, 2014), 146-147.

KAYNAKÇA

- Ateş, Hasan Can. "Muhammed Takî Osmânî'nin Örtünme Âyetlerine Bakışı". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/3-Gelenek ve Aile (03 Aralık 2025), 218-234. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1745014>
- Beyzâvî, Nâsırüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, 19, 1a-348b.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*. 8 Cilt, ts.
- Celâlî, Molla Musa. *Hâşiyetü'l-vâdîhu'l-mesâlik alâ tefsîri'l-Medârik*. thk. Mehmet Salih Gecit - Mehmet Ferit Gecit. 6 Cilt. İstanbul: Dâru'r-Ravda, 2019.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmi*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1442.
- Ebussuud Efendi, Muhammed b. Muhyiddin Muhammed. *İrşâdü'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm*. thk. Mehmet Taha Boyalık vd. 9 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1442.
- Fetvahaneye. "Cuma vakti kadınların alışveriş yapması caiz midir?" Erişim 10 Eylül 2025. <https://fetva.ifam.org.tr/cuma-vakti-kadinlarin-alisveris-yapmasi-caiz-midir/>
- Günenç, Halil. *Günümüz Meselelerine Fetvalar*. 4 Cilt. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2012.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddû'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr şerhi tenvîri'l-ebîsâr*. thk. Muhammed Yahya İsmail - Mühenned Yahya İsmail. 21 Cilt. İstanbul: İrşad Yayınevi, 1. Basım, 1446.
- İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed el-Kelbî el-Gırnâtî. *et-Teshîl li-ulûmi't-tenzîl*. thk. Ali b. Hamed es-Sâlihî. 3 Cilt. Mekke-i Mükerrreme: Dâru Taybete'l-hadrâ, 5. Basım, 1444.
- Kandemir, Mehmet Yaşar vd. *Âyet ve Hadislerle Açıklamalı Kur'ân-ı Kerîm Meâli*. 2 Cilt. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 11. Basım, 2021.
- Mahallî, Celâlüddin - Süyûtî, Celâlüddin. *Tefsîru'l-Celâleyn bi-hâmişi'l-mushafi's-şerîf*. thk. Ahmed Muhammed el-Fâdıl. İstanbul: Dâru's-Sirâc, 3. Basım, 1445.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Yasir Hasan vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle nâşirûn, 2. Basım, 1445.
- Nedvî, Ebu'l-Hasen. *Büyük İslam Davetçisi Mevlâna Muhammed İlyas Kandehlevî Rahmetullahi Aleyh'in Hayatı ve Tebliğ Çalışması*. çev. Hayri Demirci. İstanbul: Gülistan Neşriyat, 2014.
- Numânî, Muhammed Manzûr. *Melfûzat Mevlana Muhammed İlyas Kandehlevî Rahmetullahi Aleyh'in Tebliğ ve Davet Hakkındaki Nasihatleri*. çev. Hayri Demirci. İstanbul: Gülistan Neşriyat, 2014.
- Osmânî, Muhammed Takî. *Fıkhu'l-büyû' ale'l-mezâhibi'l-erbaa*. 2 Cilt. Karaçi: Mektebetü Meârifu'l-Kur'ân, 1441.
- Osmânî, Şebbâr Ahmed. *Fethu'l-Mülhim bişerhi Sahîhi'l-İmâmi Müslim*. 6 Cilt. Dimaşk: Dâru'l-Kalem, 1. Basım, 1427.

- Sâbûnî, Muhammed Ali. *et-Tefsîru'l-vâdîhu'l-müeyesser*. 2 Cilt. İstanbul: Dâru's-Sirâc, 2. Basım, 1445.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefâsîr*. 3 Cilt. el-Mektebetü't-Tevfîkiyye/Dâru's-Sâbûnî, 6. Basım, 2017.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Tefsîru âyâtî'l-ahkâmi mine'l-Kur'ân*. 2 Cilt. Kahire: Dâru's-Sâbûnî, 1. Basım, 1428.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları:

Etik Kurul Belgesi:	Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.
Çıkar Çatışması Beyanı:	Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazar/ların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Finansal Destek:	Bu çalışmanın araştırma ve yazım aşamasında herhangi kişi/kurum veya kuruluşlar tarafından finansal destek alınmadığı bildirilmiştir.
Destek ve Teşekkür Beyanı:	-
Çifte Kör Hakem Değerlendirmesi:	Dış-bağımsız
<i>The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:</i>	
Ethics Committee Approval:	Ethics committee approval is not required for this article.
Declaration of Conflicting Interests:	No conflicts of interest were reported for this article.
Financial Support:	It has been reported that this study did not receive financial support from any person/institution or organization during the research and writing phase.
Statement of Support and Acknowledgment:	-
Double-Blind Peer Review:	External-independent